

ارزیابی و سنجش مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و تأثیر آن در امنیت زنان

(نمونه موردی: منطقه ۳ ساری)*

صدیقه لطفی^۱

جاوید ملازاده گنجی^۲

مصطفی قدمی^۳

ابوالحسن شاکری^۴

چکیده:

بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با امنیت اجتماعی در فضاهای شهری بویژه برای زنان از اهمیت خاصی جهت رسیدن به یک جامعه شهری پایدار برخوردار است. هدف اصلی این مقاله بررسی تأثیر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی بر امنیت زنان در سطح محله‌ای است. روش تحقیق مبتنی بر روش‌های توصیفی-تحلیلی و انجام مطالعه پیمایشی جهت تکمیل پرسشنامه‌ها بوده است. جهت سنجش سرمایه اجتماعی از ۵ مؤلفه و ۳۰ گویه و برای سنجش امنیت، از ۴ مؤلفه و ۱۱ گویه استفاده شده است. جهت آزمون فرضیه تحقیق از آزمون‌های آماری T و ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد، که نتایج آزمون T نشان می‌دهد که بین ۵ مؤلفه سرمایه اجتماعی، تنها مؤلفه مشارکت اجتماعی در وضعیت مناسب و چهار مؤلفه اعتماد، انسجام، روابط اجتماعی و آگاهی در وضعیت متوسط رو به بالا قرار دارند و نتایج ضریب همبستگی پیرسون از وجود همبستگی معنی دار میان مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و احساس امنیت بانوان حکایت دارد که بیشترین همبستگی بین مؤلفه‌ها، سهم مؤلفه‌ی انسجام اجتماعی با مقدار ۰/۳۰۹ می‌باشد.

کلید واژه‌ها: سرمایه اجتماعی، امنیت زنان، فضاهای شهری، اعتماد اجتماعی، ساری.

* تاریخ وصول: ۱۳۹۲/۷/۱۰ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۱۰/۱۰

- ۱- گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه مازندران
- ۲- دانشجوی کارشناسی ارشد گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه مازندران، مازندران
- ۳- گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی دانشگاه مازندران، مازندران
- ۴- گروه حقوق جزا دانشگاه مازندران، مازندران

۱- طرح مسأله

سرمایه‌ی اجتماعی به مجموعه‌ای از ویژگی‌های زندگی اجتماعی، مانند شبکه‌های هنجاری و اعتمادی که می‌تواند بر پیشبرد اهداف مشترک تأثیرگذار باشد، اطلاق می‌شود که خود در پیوند با هنجارها و اعتماد است (پاتنام، ۱۳، ۱۹۹۳). مدت زمان زیادی از معرفی سرمایه اجتماعی در جهان نمی‌گذرد، اما این مفهوم به سرعت در تمام محافل دانشگاهی دنیا نفوذ کرده است. زیرا سرمایه اجتماعی به عنوان مفهومی جدید، دامنه کاربرد و پژوهش بالقوه گسترده‌ای دارد و در رشته‌های علوم اجتماعی همچون جامعه‌شناسی، اقتصاد و تاریخ مطرح شده است. به اختصار می‌توان گفت اگر سرمایه فیزیکی آن چیزی است که در ساختمان، زمین یا تجهیزات سرمایه مولد وجود دارد، سرمایه اجتماعی چیزی است که در روابط یا شبکه‌های خود با دیگر افراد داریم، مانند اعتماد، باورها و ... با این تفاوت که مالکیت سرمایه اجتماعی جمعی است و بهره‌برداری از آن، حتی ممکن است به افزایش آن بیانجامد (تاجبخش، ۲۸، ۱۳۸۵). سرمایه اجتماعی به دلیل توانایی در توضیح بسیاری از پدیده‌های جامعه مدرن، توانسته است جایگاه مهمی را در ادبیات علمی جهان کسب نماید. در اکثر رشته‌های علوم اجتماعی به نوعی از این مفهوم استفاده می‌شود و به یک مفهوم بین رشته‌ای تبدیل شده است. سرمایه اجتماعی به یکی از بحث‌انگیزترین و جنجالی‌ترین مفاهیم علوم اجتماعی و پژوهش‌های توسعه تبدیل شده است و حجم ادبیات دانشگاهی و سیاسی مرتبط با آن به سرعت در حال افزایش است (تاجبخش، ۱۰، ۱۳۸۵). امروزه نگاه به مسائل و آسیب‌های امنیتی می‌تواند از زوایای مختلفی صورت پذیرد که بخش عمده آن گریبانگیر زنان جامعه که بیش از نیمی از جمعیت کشور را تشکیل می‌دهند، می‌باشد. در واقع با گسترش جوامع، پدیده‌هایی اعم از افزایش تورم و هزینه‌های بالای زندگی، فقر، گرانی مسکن و عواملی نظیر آن، مسائل اجتماعی زنان و زمینه‌های ناهنجاری‌های اجتماعی آنان را فراهم می‌کند (ماندل، ۲۳، ۱۳۷۷). مسأله‌ی اساسی این تحقیق این است آیا سرمایه‌ی اجتماعی بر احساس امنیت زنان جوان تأثیر دارد؟ در صورت مثبت بودن پاسخ برای مشخص نمودن و شفاف‌سازی این مسأله، تأثیر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی از جمله مشارکت، اعتماد، آگاهی، شبکه روابط، انسجام، مورد ارزیابی قرار گرفته‌اند.

۲- مبانی نظری

طرح موضوع جرایم و میزان امنیت در بین زنان، ضرورت استفاده از نظریات فمینیستی را دو چندان می‌کند. «کارن افن» فمینیسم را به دو بخش تقسیم می‌کند نسبتی^۱ و فرد گرا^۲ (سیلی، ۷۴، ۱۳۸۵). براساس

1- Relational

2- Individual

نظر افن، فمینیست نسبی، علاقه‌مند به تصویری از برابری هستند که به جایگاه زنان بر حسب جنس ایشان توجه می‌کند؛ یعنی جایگاه متمایز زنان به عنوان زن (عموماً در رابطه با قابلیت بارداری و فرزند پروری) (هام، ۱۳۸۲، ۲۶۵). فمینیسم فردگرا به گروهی از فمینیسم‌ها اطلاق می‌شود که بر جستجو برای استقلال شخصی فرد متمرکز می‌شوند و ویژگی‌های وابسته به جنس را کم اهمیت جلوه می‌دهند (والبی، ۱۹۷۱: ۸۸). فمینیست‌ها معتقدند، در حالی که امنیت همیشه به عنوان یک موضوع مردانه مورد توجه قرار گرفته است به ندرت زنان در ادبیات امنیت بازشناسی شده‌اند. از نظر آنان، امنیت اجتماعی وقتی کامل می‌شود که زنان به طور اساسی در مرکز امنیت قرار گیرند. ترس از خشونت و تعدی، اعتماد به نفس تعداد زیادی از زنان را تضعیف می‌کند و دسترسی به فضای شهر را برای آنان با محدودیت مواجه خواهد کرد. در تأیید این ادعا کوسالا^۱ (۱۹۹۷) معتقد است که ترس زنان، انعکاس ساختارها قدرت جنسیتی در سطح کلان جامعه است و دیدگاهی را که معتقد است ترس یک ویژگی اساسی زنانه است را به چالش کشیده و همچنین معتقد است که، محدودیت تحرک زنان در استفاده از فضا در ساخت هویت، به معنی زیر سلطه- بردن آنان است. کوسالا این گونه تفهیم می‌کند که ترس از خشونت و تعدی، نه فقط محصول جرم و انحراف، بلکه همچنین نمایانگر روابط قدرت در جایی است که زنان فرونشاندگی شده‌اند.

جدول شماره ۱: نظریه‌های مربوط به سرمایه اجتماعی و نقش آن در احساس امنیت

نظریه پردازان	نکات برجسته و مشخصه‌های اصلی نظریه
آفه ^۲	- گرایش به آگاهی و توجه، یکی از عناصر اصلی سرمایه اجتماعی است. - یکی از عوامل مهم دستیابی جوامع به سرمایه کسب آگاهی می‌باشد (آفه به نقل از فیروزآبادی، ۱۳۸۴: ۱۶۳).
فوکویاما ^۳ (۱۹۹۵)	- هنجارهای موجود در فرهنگ‌های مختلف مولد سرمایه اجتماعی است. - هنجارها به تنظیم روابط میان انسان‌ها می‌پردازند. - هنجارهای مولد سرمایه اجتماعی، توسط جامعه تولید می‌شود و تمدن‌های بشری با تولید - هنجارهای مورد نیاز برای تولید سرمایه اجتماعی، تاحد ممکن حیات جامعه را حفظ می‌کنند.
رابوت پاتنام ^۴ (۱۳۸۴)	- سرمایه اجتماعی دارای خاصیت مولد است. - معتقد به تأثیر سرمایه اجتماعی بر رژیم‌های سیاسی و نهادهای دموکراتیک مختلف دارد. - سرمایه اجتماعی را با سه شاخص شبکه‌ی روابط، همیاری و همکاری و اعتماد تعریف می‌کند.

1 - Kocsala

2- Offe

3 - Fukuyama

4 -Putnam

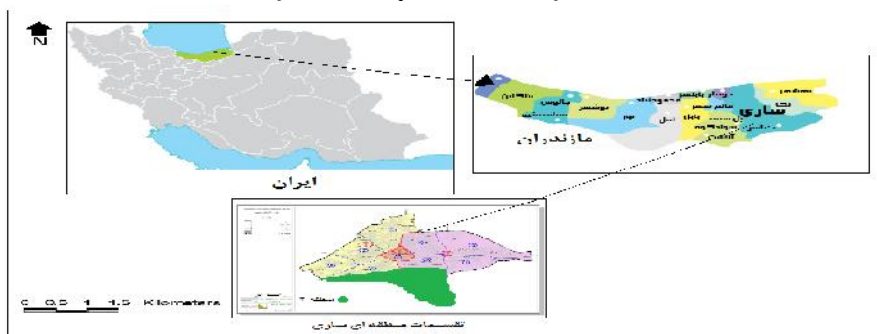
۳- روش تحقیق

این مطالعه با روش توصیفی - تحلیلی و با استفاده از تکنیک SPSS انجام پذیرفته است، روش گردآوری اطلاعات به صورت میدانی و مطالعات کتابخانه‌ای شامل: کتب یا مقالات، اسناد، طرح‌های توسعه‌ی شهری، پایان نامه‌های دانشگاهی، نقشه‌ها و منابع مرتبط با موضوع و نیز شبکه اینترنت، اطلاعات گردآوری و مطالعه شده است. جامعه‌ی آماری مورد مطالعه‌ی ما شهروندان (زنان جوان) منطقه ۳ شهر ساری که به صورتی تصادفی مورد پرسش قرار گرفتند می‌باشد. برای تعیین حجم نمونه در این تحقیق از روش کوکران استفاده شده است و به منظور سنجش پایایی پرسش‌نامه نیز از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است که ضریب ۰/۸۳ بدست آمد. برای تعیین روایی پرسش‌نامه نیز از نظر اساتید و کارشناسان متخصص استفاده شده است. روش تجزیه و تحلیل اطلاعات نیز با استفاده از آزمون T و ضریب همبستگی پیرسون می‌باشد.

۴- محدوده مورد مطالعه

شهر ساری در ۵۳ درجه و ۳۷ دقیقه طول شرقی، ۳۴ درجه و ۳۶ دقیقه عرض شمالی واقع شده است. ارتفاع شهر از سطح دریاهاى آزاد ۱۸/۵ متر و اختلاف مسافت آن تا ساحل دریای مازندران ۲۴ کیلومتر می‌باشد. شهر ساری به ۴ منطقه تقسیم می‌شود که منطقه مورد مطالعه ما، منطقه سوم شهر ساری می‌باشد، کلیه‌ی اراضی شهری واقع در جنوب مسیر راه آهن، منطقه ۳ شهر را تشکیل می‌دهند. محور ارتباطی ساری با بخش‌های جنوبی شهرستان از طریق بلوار کشاورز از این منطقه عبور می‌کند. جمعیت این منطقه برابر با ۱۳۴۴۹۰ نفر می‌باشد. ساکنان این منطقه در مقایسه با سایر مناطق شهر ساری از قشرهای تهی دست شهر به شمار می‌روند و اغلب کارگران و کشاورزان به ویژه مهاجرین روستایی شهرستان ساری می‌باشند.

نقشه شماره ۱: موقعیت منطقه ۳ شهر ساری در کشور و استان

۴- تعریف مفاهیم و متغیرها

۴-۱- سرمایه اجتماعی

مفهوم سرمایه اجتماعی یکی از مفاهیم مرکزی این پژوهش محسوب می‌شود، بنابراین در وهله‌ی اول به مرور همراه با نقد دیدگاه اندیشمندان می‌پردازیم. اولین تحلیل سیستماتیک از سرمایه‌ی اجتماعی بوسیله‌ی بوردیو^۱ انجام شده است. بوردیو سرمایه‌ی اجتماعی را «مجموع منابع بالقوه و بالفعلی که در نتیجه‌ی تصرف و مالکیت شبکه‌ی بادوامی از روابط کم و بیش نهادینه شده بین افراد - آشنایی و شناخت متقابل - یا به عبارت ساده‌تر در یک گروه بوجود می‌آید که برای هر یک از اعضای خود به پشتیبانی از سرمایه‌ای کم مالکیت جمعی دارد، حمایت‌های اجتماعی فراهم می‌کند و آنان را مستحق اعتبار می‌سازد»، تعریف می‌کند (تاجبخش، ۱۳۸۹، ۱۴۷).

سرمایه‌ی اجتماعی از نظر بوردیو ابزاری است که وضعیت گروه و در نتیجه فرد را بازتولید می‌کند. از این جهت می‌توان رویکرد او را ابزاری و نهایتاً فردگرایانه نامید. بوردیو بر قابلیت تبدیل انواع مختلف سرمایه تأکید دارد ولی سرمایه‌ی اقتصادی را ریشه‌ی انواع سرمایه می‌داند. بنابراین به کمک سرمایه‌ی اجتماعی، کنش‌گران قادرند مستقیماً به منابع اقتصادی دست یابند (بوردیو، ۱۳۸۱، ۱۴۹). بیکر نیز در تعریف سرمایه اجتماعی را به منابع فراوانی که از طریق شبکه‌های فردی یا سازمانی قابل دسترسی هستند تعریف می‌نماید. این منابع شامل اطلاعات، ایده‌ها، راهنمایی‌ها، فرصت‌های کسب و کار، سرمایه مالی، قدرت، حمایت احساسی، خیرخواهی، اعتماد و همکاری می‌شود (بیکر ۱۳۸۲).

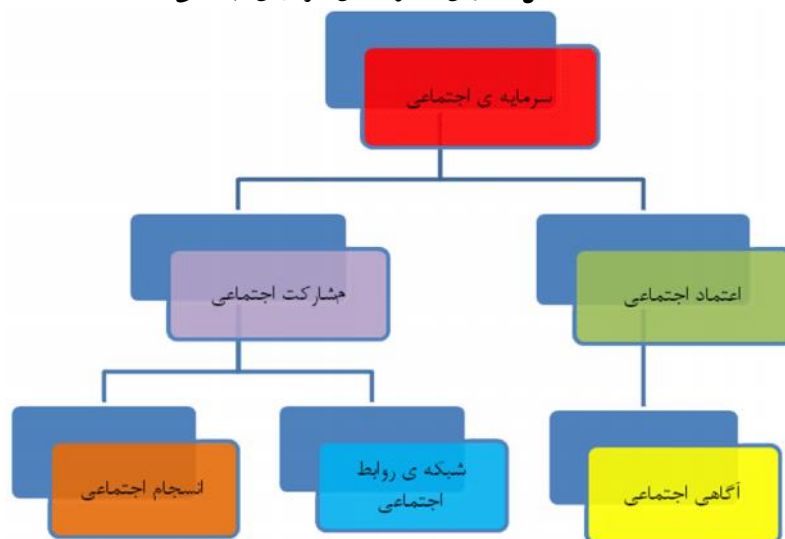
از نظر باس^۲، نظریه‌های سرمایه‌ی اجتماعی باید معطوف به بسط قضایایی در مورد شرایطی باشد که تحت آن حکومت‌ها و اجتماعات محلی بتوانند برای نیل به اهداف مشترک تعاون و همکاری داشته باشند. از رویکرد وی، سرمایه اجتماعی تعیین کننده ترتیبات نهادی افقی است که تأثیر مثبتی روی ایجاد شبکه-های اعتماد، اداره بهتر امور و عدالت اجتماعی دارد. عدالت اجتماعی دیکته کننده تکالیف و حقوق شهروندی است که خود تحت تأثیر سرمایه اجتماعی است (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۴ به نقل از باس، ۱۹۹۷).

1 - Bourrdieu

2 - Bous

۴-۱-۱- مؤلفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی

شکل شماره ۲: مؤلفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی

منبع: نگارندگان

۴-۱-۱- اعتماد اجتماعی: اعتماد را می‌توان به صورت چشم‌داشتی تعریف کرد که در جامعه-ای با رفتار منظم، مشارکتی و مشروع بر پایه هنجارهای مشترک بر روی بخشی از اعضای جامعه رخ می‌دهد (فوکویاما، ۱۹۹۵، ۹).

۴-۱-۲- مشارکت اجتماعی: جیمز گلاس مشارکت اجتماعی را اینگونه تعریف می‌کند: «مشارکت شهروندان عبارت است از فراهم ساختن فرصت‌هایی برای شهروندان برای شرکت کردن در تصمیمات دولتی یا فرایندهای برنامه‌ریزی» (گلاس، ۱۹۹۷، ۸۰).

۴-۱-۳- انجام اجتماعی: جزئی از سرمایه انسانی که به اعضای یک جامعه اجازه می‌دهد که به یکدیگر اعتماد نمایند و این اعتماد برای ساختن گروه‌ها وانجمن‌های جدید به کار می‌رود (کلمن، ۱۹۸۸، ۱۲۰-۹۵).

۴-۱-۴- آگاهی اجتماعی: مجموعه‌ای از افکار، عقاید و حساسیت نسبت به زندگی و توجه به هرآنچه که در وسیع‌ترین معنی به امور عمومی اعم از سیاسی و یا اجتماعی مربوط می‌شود، می‌باشد (فیروزآبادی، ۲۷، ۱۳۸۴).

۴-۱-۵- شبکه‌ی روابط اجتماعی: مجموعه‌ای در هم تنیده از روابط و تعاملات اجتماعی که افراد را در یک زنجیره‌ی ارتباطی (اجتماعی) با افراد دیگر قرار می‌دهد. مجموعه‌ای از شبکه‌های روابط

اجتماعی، مجموعه روابط و هنجارهایی است که افراد را مجاز می‌سازد تا اهدافشان را تعقیب نمایند (بی‌زبان و همکاران، ۱۳۹۱).

۲-۴- احساس امنیت زنان

موضوع امنیت از مهم‌ترین و قدیمی‌ترین موضوعات مربوط به زنان است. امنیت زنان، چنان دامنه‌ی گسترده‌ای از باورها و رفتارهای متفاوت را ایجاد می‌کند که اندیشمندان سیاست، حقوق، بهداشت و درمان، فرهنگ و هنر، دین و اقتصاد، را بر سر دوراهی انتخاب به تفکر واداشته و بیش از یک سده موضوع بحث‌های فراوان قرار گرفته است. امنیت مقوله‌ای است که امکان حضور بی‌دغدغه‌ی زنان را در عرصه‌های کار و فعالیت آماده می‌کند. هرچند قضیه‌ی «عدم امنیت» بانوان صبغه‌ی تاریخی داشته و این واقعت که زنان، آسیب دیده‌ی مردان هستند تا دهه‌ی ۷۰ پوشیده مانده بود (ابوت والاس، ۱۳۸۰، ۲۳۹).

۳-۴- سرمایه اجتماعی و امنیت زنان

در بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با امنیت اجتماعی باید به بعد یا جنبه معنایی امنیت اجتماعی که مستلزم تأمین امنیت فرد در مقابل انواع ناهنجاری‌ها، آسیب‌ها و انحرافات اجتماعی، جرم و مسائلی از این قبیل است، توجه شود. تأمین نیازهای مادی از طریق کاربست سیاست‌های دولتی، مبنایی لازم برای تأمین امنیت معنایی است. ریشه بسیاری از انحرافات و ناهنجاریهای اجتماعی نه صرفاً فقدان امنیت مادی بلکه دچارشدن افراد به بحران معنا، بحران هویت، بی‌اعتمادی و بی‌قاعدگی است که خود ریشه در افول و آسیب پذیری سرمایه اجتماعی دارند (تقی‌لو، ۱۳۸۵، ۲۴۶).

هنجارها، ارزش‌ها، عرف و سنت‌هایی که در یک بستر اجتماعی در طول زمان از مجرای رفتارمتقابل افراد شکل گرفته و تکوین می‌یابند در مقایسه با نهادها و قانون‌های رسمی و تأسیسی، نقش اساسی تر در جامعه پذیری و کنترل اجتماعی ایفاء می‌کنند؛ زیرا در مقایسه با عامل اجبار بر پایه عامل اعتماد متقابل جمعی عمل می‌کنند. سرمایه اجتماعی که بدین ترتیب شکل می‌گیرد، در مقایسه با نهادهای رسمی، نیروهای قضایی و پلیس که به شیوه اقتدارآمیز و مبتنی بر اجبار عمل می‌کنند، به شیوه‌های غیررسمی و غیراقتدارآمیز، منجر به تأمین امنیت اجتماعی می‌شود (مهرداد، ۱۳۶۷، ۱۱). امروزه نگاه به مسائل و آسیب‌های امنیتی می‌تواند از زوایای مختلفی صورت پذیرد که بخش عمده آن گریبانگیر زنان جامعه که بیش از نیمی از جمعیت کشور را تشکیل می‌دهند، می‌باشد. در واقع با گسترش جوامع، پدیده‌هایی اعم از افزایش تورم و هزینه‌های بالای زندگی، فقر، گرانی مسکن و عواملی نظیر آن، مسائل اجتماعی زنان و زمینه‌های ناهنجاری‌های اجتماعی آنان را فراهم می‌کند (ماندل، ۱۳۷۷، ۲۳). زنان نیمی از جمعیت ساکن شهرها

هستند در روند روزافزون حضور آنان در محیط کار و فعالیت اجتماعی شهری سبب می‌شود تا در مکان یابی و طراحی و ساخت کالبد شهر، حضور گسترده این قشر در فضاها و عرصه‌های مختلف سکونت، کار، حمل و نقل و... مورد توجه قرار گیرد (گلی، ۱۳۹۰، ۱۴۴).

سالانه ۲ تا ۴ میلیون زن مورد خشونت واقع می‌شوند، هر زن در طول عمر خود ۲۰ تا ۳۰ درصد احتمال دارد که در معرض خطر خشونت قرار گیرد، از بین افراد مسن، ۱/۸ میلیون نفر مورد بد رفتاری قرار می‌گیرند، سالانه ۱/۷ میلیون نفر مورد سوء استفاده از کودکان گزارش می‌شود. در اکثر کشورها بیش از ۲۰ درصد زنان، در معرض عواقب منفی و غیرضروری ناشی از خشونت هستند (سازمان بهداشت جهانی، ۱۳۸۰، ۱۴۹).

در تحقیقی با موضوع مسائل و مشکلات معیشتی زنان در شهر تهران مشخص شده است که حدود ۶۰ درصد زنان با شنیدن جرایم یا خواندن آن دچار دلهره می‌شوند، حدود ۶۴ درصد از زنان در روابط خود احتیاط را رعایت می‌کنند و ۶۳ درصد زنان اعلام کرده‌اند جامعه برای آنان اصلاً امن نیست (نجیبی، ۱۳۸۴، ۱۰۵).

به گفته یلدا زنان خالق فضای امن و راحت خانه هستند. فضای خانه محصول حس و ادراک زنانه است که برای همگان دلپذیر بوده و مأمونی است برای فرار از عوامل استرس‌زای مختلف. در جامعه‌ی امروز که زنان وظایف بیشتری به عهده گرفته‌اند و نقش‌های اجتماعی گسترده‌تری دارند، حضور زنان به فضای شهری تنوع بخشیده و ضروریات بسیاری را برای آنان قائل می‌شود تا فضای شهری را نیز مانند خانه امن و راحت نمایند. چنین فضاهایی «فضاهای زنانه» هستند که امروزه نه تنها کودکان و سالخوردگان از آشوب شهر شلوغ و پردود به آنها پناه می‌برند، بلکه مردان هم خواهان استفاده از این فضاها هستند. وی بیان می‌کند که تمامی محیط‌های مناسب برای آسایش و برقراری ارتباط، محیط‌های زنانه‌اند. محیط‌هایی که مقیاس کوچک و انسانی دارند. گرما و امنیت جای سر و صدا و خطر ماشین و تصادف را می‌گیرند. حس امنیت، آسایش، گشایش، معاشرت، صحبت، خلاقیت، تفریح و نشاط از ویژگی‌های چنین فضاهایی است؛ نظیر پارک‌ها، کافه‌ها، مکان‌های ورزشی و فرهنگی و پیاده‌روهای زیبا و تفریحی (یلدا، ۱۳۸۰، ۲۱-۱۹).

۵- یافته‌های تحقیق

۵-۱- سنجش مؤلفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی از طریق آزمون T

برای درک مؤلفه‌های مرتبط با بحث سرمایه اجتماعی، ابتدا گویه‌های مرتبط با هر مؤلفه با هم ترکیب شده و با استفاده از آزمون تی مورد بررسی قرار گرفته است. در صورت‌بندی فرضیات، فرضیه‌ی

H_1 یعنی هر یک از این مؤلفه‌ها در وضعیت مطلوبی قرار دارد و در مقابل فرضیه‌ی H_0 بر نامطلوب بودن هر یک از مؤلفه‌های مرتبط با سرمایه اجتماعی دلالت دارد.

با توجه به نتایج استخراج شده از پرسش‌نامه برای مؤلفه‌ی اعتماد اجتماعی در منطقه ۳ شهر ساری میانگین ۲/۸۷ بدست آمده است که با توجه به میانه‌ی نظری پاسخ‌ها یعنی عدد ۳ میزان پایین‌تری را نشان می‌دهد که این امر نشان دهنده‌ی وضعیت نامطلوب این مؤلفه در این منطقه می‌باشد، در ضمن سطح معنی‌داری محاسبه شده در ناحیه‌ی آلفای ۵ صدم برابر با ۰/۰۰۰ می‌باشد که با توجه به آن تفاوت معنی‌داری میان نظر پاسخگویان وجود دارد. مؤلفه‌ی دیگر در جدول پایین، میانگین میزان مشارکت اجتماعی در بین همسایگان می‌باشد که برابر با ۳/۲۴ است که نشان می‌دهد مشارکت اجتماعی میان همسایگان در سطح بالایی قرار دارد. سومین مؤلفه‌ی بررسی شده، انسجام اجتماعی است، که نشان می‌دهد میانگین انسجام اجتماعی میان اهالی برابر با ۲/۷۴ می‌باشد که با توجه به میانه‌ی نظری ۳ شاهد وضعیت نامطلوب این مؤلفه در این منطقه می‌باشیم و از آنجا که سطح معنی‌داری محاسبه شده در ناحیه‌ی آلفای ۵ صدم برابر با ۰/۰۰۰ می‌باشد، که با توجه به آن تفاوت معنی‌داری میان نظر پاسخگویان وجود دارد. آگاهی اجتماعی مؤلفه‌ی دیگر مورد بررسی است که نشان می‌دهد میانگین آگاهی اجتماعی اهالی برابر با ۲/۴۲ است که این امر گویای وضعیت نامطلوب این مؤلفه می‌باشد و در نهایت میانگین مؤلفه‌ی شبکه‌ی روابط اجتماعی در بین زنان جوان منطقه ۳ شهر ساری که برابر با ۲/۸۷ است که بیانگر وضعیت نامطلوب این مؤلفه می‌باشد.

جدول شماره ۲: نتایج آزمون t یک طرفه برای مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی

متغیر	میانگین	مقدار آماره	درجه آزادی	معنی‌داری	انحراف معیار	فاصله اطمینان	
						حد بالا	حد پایین
مشارکت	۳/۲۴	۴/۸۹	۲۶۹	۰/۰۰	۰/۲۴	۰/۳۴	۰/۱۴
آگاهی	۲/۴۲	-۲/۶۷	۲۶۹	۰/۰۰	-۰/۵۷	-۰/۴۹	-۰/۶۵
اعتماد	۲/۵۷	-۱/۷۹	۲۶۹	۰/۰۰	۰/۱۲	-۰/۰۲	-۰/۲۴
انسجام	۲/۷۴	-۲/۱۱	۲۶۹	۰/۰۰	۰/۸۲	-۰/۲۰	-۱/۴۴
شبکه روابط	۲/۸۷	۲/۰۱۶	۲۶۹	۰/۰۰	۰/۱۲	-۰/۰۰۲	-۰/۲۴

منبع: یافته‌های میدانی و محاسبات نگارندگان

۲-۵ - نتایج تحلیل رابطه میان مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و امنیت بانوان

نتایج حاصل از تحلیل همبستگی پیرسون میان مؤلفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی و امنیت زنان در فضاهای شهری حکایت از آن دارد که بین مؤلفه‌ی اعتماد اجتماعی و احساس امنیت بانوان همبستگی

مثبت و معنی‌داری وجود دارد، بدین معنی که هر چه میزان اعتماد اجتماعی در میان اعضای جامعه بیشتر و پررنگ‌تر باشد بانوان بیشتر احساس امنیت خواهند داشت. همچنین بین مؤلفه‌ی مشارکت اجتماعی و احساس امنیت بانوان همبستگی مثبت و معنی‌داری وجود دارد، بدین معنی که هر چه میزان مشارکت، حضور و فعالیت بانوان در انجمن‌ها و گروه‌های اجتماعی و تشکل‌های شهری بیشتر باشد بانوان بیشتر احساس امنیت اجتماعی خواهند داشت. و نیز ضریب همبستگی پیرسون میان دو متغیر آگاهی اجتماعی و امنیت بانوان برابر با $0/170$ و سطح معنی‌داری در ناحیه‌ی آلفا $0/05$ برابر با $0/000$ می‌باشد، از آنجا که خطای محاسبه شده کمتر از $0/01$ است با 99 درصد اطمینان می‌توان گفت که بین مؤلفه‌ی آگاهی اجتماعی و امنیت اجتماعی بانوان رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد. در نهایت بین مؤلفه‌ی روابط اجتماعی و احساس امنیت بانوان همبستگی مثبت و معنی‌داری وجود دارد، بدین معنی که هرچه حضور بانوان در شبکه‌های مختلف و زنجیره‌ای اجتماعی و در سطح فضای شهر (به عنوان مثال: پارک‌ها، فروشگاه‌های بزرگ و ...) بیشتر باشد، به واسطه‌ی نقش حمایتی این شبکه‌ها و اینکه امکاناتی را جهت برخورد‌های چهره به چهره و برقراری ارتباطات نزدیک فراهم می‌کنند، سبب این امر می‌شوند که بانوان بیشتر احساس راحتی و امنیت نمایند.

جدول شماره ۳: نتایج آزمون همبستگی پیرسون بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و امنیت بانوان

مؤلفه‌ها	همبستگی پیرسون	سطح معنی‌داری
اعتماد اجتماعی	** $0/226$	$0/005$
مشارکت اجتماعی	* $0/181$	$0/000$
انسجام اجتماعی	** $0/309$	$0/020$
آگاهی اجتماعی	* $0/170$	$0/000$
روابط اجتماعی	* $0/198$	$0/000$

۶- بحث و نتیجه‌گیری

امروزه نگاه به مسائل و آسیب‌های ایمنی می‌تواند از زوایای مختلفی صورت پذیرد که بخش عمده آن‌ها گریبانگیر زنان جامعه که نیمی از جمعیت یک کشور را تشکیل می‌دهند، می‌باشد. امنیت اجتماعی زنان از پیامدهای مهم نظم و انسجام اجتماعی و پیش شرط بنیادین توسعه و پیشرفت جامعه است. در برخی از جوامع بدلیل وجود سرمایه‌های اجتماعی بسیار بالا، زمینه برای تفاهم، اعتماد و یکپارچگی مردم در آن جامعه فراهم می‌شود. در این جوامع بدلیل وجود سرمایه‌ی اجتماعی بالا، مردم مرادوات و تعاملات قوی و

نزدیک با یکدیگر دارند و ارزش‌هایی چون صداقت، تعاون، همکاری، اعتماد و انسجام موجب تسهیل کنش‌های اجتماعی در عرصه‌های جامعه می‌شود و این عوامل زمینه‌ی مهیا شدن محیطی امن به خصوص برای بانوان را فراهم می‌نماید. در این پژوهش با استفاده از روش میدانی و استفاده از پرسش‌نامه به سنجش سطح سرمایه‌ی اجتماعی در منطقه ۳ شهر ساری پرداخته شد. با استفاده از آزمون T وضعیت ۵ مورد از مؤلفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی مورد بررسی قرار گرفت. که از بین این مؤلفه‌ها تنها مؤلفه مشارکت اجتماعی در وضعیت مطلوبی قرار دارد و چهار مؤلفه‌ی دیگر یعنی اعتماد، انسجام، روابط و آگاهی در وضعیت نامطلوبی قرار دارند، همچنین نتایج بدست آمده از آزمون همبستگی پیرسون بین مؤلفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی و امنیت زنان نشان می‌دهد که بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و احساس امنیت زنان در محیط شهر همبستگی مثبت و معنی داری وجود دارد. مثبت بودن ضریب همبستگی، بیانگر این است که با افزایش این متغیرها، مقدار امنیت زنان نیز بالا می‌رود. بالاترین مقدار ضریب همبستگی به متغیر انسجام اجتماعی تعلق دارد. با توجه به نظر پاتنام (۲۰۰۰)، اعتماد سبب افزایش پیوند میان افراد می‌شود و این امر افزایش انسجام اجتماعی میان افراد را بدنبال دارد که نتیجه‌ی این امر افزایش امنیت جامعه است. که با توجه به این امر مشاهده می‌گردد که نظریه‌ی پاتنام مورد تأیید قرار می‌گیرد. بر اساس رهیافت اوفه افزایش آگاهی سبب افزایش سرمایه‌ی اجتماعی و این امر هم افزایش امنیت را بدنبال خواهد داشت. از آنجایی که در این پژوهش مشاهده نمودیم که با افزایش سرمایه‌ی اجتماعی امنیت زنان نیز افزایش می‌یابد پس تئوری وی مورد تأیید قرار می‌گیرد.

با مروری بر نظریه‌های مطرح شده در این پژوهش و کارهای مختلفی که در گذشته پیرامون این موضوع صورت گرفته است مانند کارهای، تقی لو (۱۳۸۵)، نیازی (۱۳۸۳)، رجیبی پور (۱۳۸۲)، فیروزآبادی (۱۳۸۳) و... این امر اثبات می‌شود که سرمایه‌ی اجتماعی یک عامل مهم در افزایش احساس امنیت بانوان می‌باشد. به نحوی که در جوامع با سطح بالای سرمایه‌ی اجتماعی بانوان بیشتر احساس امنیت و کمتر احساس ترس می‌نمایند. با توجه به موارد ذکر شده پیرامون نقش مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی، با افزایش سطح این مؤلفه‌ها شاهد افزایش امنیت زنان در جامعه خواهیم بود به عنوان مثال، افزایش مشارکت بانوان نقش مهمی در افزایش امنیت دارد، برای رسیدن به این مهم می‌طلبند که انجمن‌های محلی و دست اندرکاران شهری زمینه‌ی فعالیت هرچه بیشتر و مفیدتر بانوان را در فعالیت‌های مربوطه فراهم نمایند تا ضمن استفاده از نیروهای کارآمد، به مراتب زمینه‌ی افزایش امنیت آنها نیز فراهم آید. در زمینه‌ی روابط اجتماعی با برگزاری مراسم‌های محلی و ایجاد فضاهایی عمومی جهت مراودات میان اهالی و یا ایجاد پارک بانوان و کارگاه‌های صنایع دستی می‌توان زمینه‌ی لازم جهت روابط هرچه بیشتر بانوان را فراهم نمود. همانطور که بیان شد افزایش آگاهی سبب افزایش امنیت بانوان می‌شود. در زمینه‌ی افزایش آگاهی

نیز صدا و سیما می‌تواند با تهیه‌ی بر نامه‌های متنوع، نقش کلیدی را ایفا نماید و همچنین مسئولان شهری با فراهم کردن امکان مطالعه‌ی کتاب و دسترسی آسان به اینترنت، نقش مهمی را در این زمینه می‌توانند ایفا نمایند. بخش عمده‌ای از اعتماد اجتماعی در فرآیند تعامل روزمره با سازمان‌ها و ارگان‌های مختلف سیاسی، اداری و اقتصادی شکل می‌گیرد. بنابراین تلاش برای بهبود کارکرد این سازمان‌ها برای جلب اعتماد اجتماعی می‌تواند به شکل قابل توجهی در بالابردن سطح امنیت اجتماعی همه‌ی اقشار جامعه و بویژه بانوان مؤثر باشد. در نهایت با فراهم کردن بسترهای لازم به منظور افزایش همدلی و یکرنگی میان افراد یک محل و ایجاد جوی دوستانه و صمیمی میان اهالی (آنگونه که در بعضی از روستاها مشاهده می‌شود، در صورت بروز اختلاف میان اهالی این اختلافات به گونه‌ای کدخدامنشانه حل می‌شود)، می‌توان تا حد زیادی شاهد افزایش امنیت و به تبع آن امنیت بانوان بود.

فهرست منابع

۱. ابوت پامالا و کلر والاس، (۱۳۸۰)، جامعه‌شناسی زنان، ترجمه منیژه نجم عراقی، نشر نی، تهران.
۲. ازکیا، مصطفی و غفاری، غلامرضا، (۱۳۸۴)، جامعه‌شناسی توسعه تهران، انتشارات نشر کلمه، تهران.
۳. بیکر، واین، (۱۳۸۲)، مدیریت و سرمایه اجتماعی، ترجمه سید مهدی الوانی و محمدرضا ربیعی مندجین، انتشارات سازمان مدیریت صنعتی، تهران.
۴. بی زبان، علیرضا؛ تاجبخش، غلامرضا، مرادی‌نژاد، زینب، (۱۳۹۱)، بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و امنیت اجتماعی خانواده، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، شماره سی ام، ص ۶۹.
۵. بوردیو، پیر، (۱۳۸۱)، نظریه‌ی کنش، ترجمه مرتضی مردیها، انتشارات نقش و نگار، تهران، چاپ دوم.
۶. تاجبخش، کیان، (۱۳۸۵)، سرمایه اجتماعی، اعتماد، دموکراسی و توسعه، نشر شیرازه، تهران.
۷. تاجبخش، کیان، (۱۳۸۹)، سرمایه اجتماعی، اعتماد، دموکراسی و توسعه، ترجمه افشین خاکباز و حسن پویان، انتشارات شیرازه، چاپ سوم.
۸. تقی لو، فرامرز (۱۳۸۴)، بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با امنیت اجتماعی، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال نهم، شماره دوم.
۹. رجبی پور، محمود (۱۳۸۲)، درآمدی بر احساس امنیت در بستر امنیت عینی، فصلنامه دانش انتظامی، سال پنجم، شماره ۲.

۱۰. سازمان بهداشت جهانی، (۱۳۸۰)، خشونت علیه زنان، مترجمان، شهرام رفیعی فر و سعید بارسانی‌نیا، انجمن آموزش بهداشت و ارتقای سلامت خانواده، دلازمک، تهران.
۱۱. فیروزآبادی، سیداحمد، (۱۳۸۴)، سرمایه اجتماعی و نقش آن در تشکل‌های تولیدی، نامه انجمن جامعه‌شناسی ایران، نشرآگاه.
۱۲. گلی، علی، (۱۳۹۰)، زنان و امنیت در فضاهای عمومی شهر، فصلنامه جامعه‌شناسی تاریخی، سال سوم، شماره ۲، ص ۱۴۴
۱۳. ماندل، رابرت، (۱۳۷۷)، چهره متغیر امنیت ملی، ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۱۴. مهرداد، هرمز، (۱۳۶۷)، جامعه‌پذیری سیاسی، انتشارات پازنگ، تهران.
۱۵. نجیبی ربیعی، مریم، (۱۳۸۴)، شناسایی مشکلات امنیتی - اجتماعی زنان در روابط شهری، مطالعه موردی شهر دفتر امور زنان وزارت کشور، تهران.
۱۶. نیازی، محسن، (۱۳۸۳)، تبیین نقش انسجام اجتماعی بر مشارکت اجتماعی شهروندان کاشان، فصلنامه امداد پژوهان، سال دوم، شماره ۵، صص: ۲۵-۱.
۱۷. هام، مگی، (۱۳۸۳)، فرهنگ نظریه‌های فمینیستی، ترجمه فیروزه مهاجر، نشر توسعه، تهران.
۱۸. یلدا، ترانه، (۱۳۸۰)، جنسیت، فضاهای شهری و جامعه‌ی مدنی، مجله شهرداری‌ها، شماره ۶، صص: ۱۹-۲۱.

19. Coleman, J.S. (1990). *Foundations of Social Theory*, Cambridge, Harvard University Press.
20. Coleman, J.S. (1988). "Social Capital in the Creation of Human Capital", *American Journal of Sociology*, 94: 95- 120.
21. Fukuyama, F. (1995), Social capital and the global economy, *Foreign affairs* 74(5).
22. Glass, J.(1997). "Citizen Participation in planning; the Relationship between objectives and techniques", *APA Journal*, 45: 2.
23. Putnam, R. (1993), *the prosperous community, social capital and public life*, New York: American prospect.

-
24. Putnam, R and Goss K.A. (2002), introduction in democracies in flux the evaluation of capital in contemporary sociality, Putnam, R. (ed) oxford university press.
25. Wallby, S. (1997), Theorizing Patriarchy, Oxford: Basil Blackwell.